

Aalebækgaard blev oprettet 1772 ved salg af krongodset på Møn. Gården brændte i 1921 og arealet blev udstykket til 14 husmandbrug. Både min farfar og morfor erhvervede en af disse parceller. Læs om livet på gården, dyrkningsmetoder, hvilken besætning der fandtes, den gryende mekanisering, om de forskellige forpagtere samt om samspillet mellem denne ejendom på 210 tdr. land og den nærliggende landsbys fæstebønder.

Aalebækgaard

(Kilde: Rasmus Olsen, fhv. gaardejer i Aalebæk)

Ifølge Møens Beskrivelse blev Aalebækgaard opført af Amtstuefuldmægtig Jydtman i 1772, samtidig med at alle de andre Godser blev oprettet her paa Øen. Borre By hørte derind under, hvorfor disse 2 Byer (Borre og Aalebæk) blev kaldt Aalebæk Gods. Dette, at Borre By hørte derunder, har jeg først fået at vide efter at jeg er kommet herud at bo. Lars Brygger fortalte mig det.

Jydtman narrede som bekendt Aalebækkerne, og købte Godset inden de fik skaffet Kaution. Der var sat for kort en Frist, men det havde nok ellers ikke gaaet i Orden alligevel, hvilket jeg har hørt saa mange gamle Folk udtale. Der var kun ganske faa der var stemt for det og mange andre som ikke turde, men strittede imod af alle Kræfter. Elmelunde Bønder gjorde nok et stort Arbejde med at købe dem fri, og var omtrent sikker paa Kautionen, men saa kom der Kludder i det, saa Pengene ikke kunne skaffes alligevel, hvorfor de lige godt blev Hoveribønder under Nordfeldt, ligesom Aalebæk Bønder blev Hoveribønder under Aalebækgaard. Der er ellers ikke noget at bebrejde vore Forfædre, at de ikke turde indlade dem paa det, da der ikke var Penge mellem folk. Havde de faaet købt dem fri, havde det nok gaaet bedre, for det gik dog bedre for dem, der købte dengang. Mest fordi de bedre kunne faa udført deres eget Arbejde, fordi de var fri for det fordømte Hoveriarbejde. Det var min Tipoldefader der havde Gaarden dengang, han hed Hans Olsen. Jydtman nedlagde som bekendt 2 af Gaardene, som jo alle laa i Byen, og opførte Aalebækgaard. Jeg skal senere meddele hvor de laa.

Aalebækgaard blev formodentlig drevet ved at Bønderne udførte Arbejdet, og styredes af Ladefogeden, der i de dage havde en stor Myndighed, som de ogsaa brugte saavidt muligt. Der er fortalt saa mange Historier om hvorledes de trodsede Ladefogederne. Hvor undertrykte de end var i de Dage, kunne de godt rejse dem paa Bagbenene som man siger. Saadan er Verden. Men imidlertid. Jydtman har altsaa drevet Aalebækgaard til sin Død i 1806, et Tidsrum af 34 Aar. Derpaa blev den af hans Enke solgt til daværende Ejer af Nordfeldt, Bylov. Han solgte Nordfeldt og Aalebækgaard igen i 1820 til Daneskjollerne. De har været i Slægtens Eje siden. Det synes som de store Gaarde er blevet drevet ved Ladefogeder til omkring ved 1830. Det Ord Forpagter har man aldrig hørt før den Tid. Gamle Birkedal, som ligger begravet paa Borre Kirkegaard, død 1819, var vist ikke Forpagter, men var her kun for Opholdets skyld, det var jo under Bylov. Om gamle Birkedal er der fortalt, at han aflivede sig ved at tage Gift.

Efter Birkedal var her en Justitsraad Karl Anton Mourier, død i 1831. Han var her vist ogsaa kun

for Opholdets skyld. Ja, bevares vel for alle de haarrejsende Historier jeg har hørt gamle Folk fortælle fra den Tid, han var her paa Aalebækgaard, ja uha. Det var saadan at Mourier var lam. Ham kunne ikke flytte sig ved egen Hjælp, men maatte køres rundt i haven i en lille Vogn. Men fru'en og de 2 Døtre, de var meget løs paa det. Der var i de Dage en Kapellan hos Pastor Panum i Borre. Engelsted hed han. Han besøgte dem og førte et meget lystigt Samliv, baade med Fru'en og Døtrene, saa de fødte i Dølgemaal, og begravede Afkommet i al hemmelighed henne paa Kirkegaarden. Det var Historier man i sine Drengenaar lyttede efter, det kunde gyse i Kroppen. Jeg kan huske jeg tvivlede om det var sandt. Saadan noget bliver jo ellers dulgt, særlig naaer det er saadanne Folk.

Mourier døde som bekendt 1831, og de efterlevende rejste herfra. Men her skal jeg ellers fortælle en lille Historie. I 1874, altsaa 43 Aar efter, kom her en Slægtning af Mourier og lagde en stor Gravsten over hans Grav. De var 2 Herrer, der havde lejet en Fragtvogn i Stege, men maatte have 2 mand til Hjælp for at bære den ind paa Kirkegaarden. Det var ellers meget at de kunne finde Gravstedet efter saa mange Aars Forløb. Der kom ellers et lille Efterspil. Der var nemlig begravet en Mand i Mouriers grav 2 Aar i forvejen, men det tog de ingen Notits af. De lagde Stenen der alligevel. Det var en Mand fra Aalebæk, der havde aflivet sig. Da hans Enke fik det at vide, blev hun rasende og kom hen og skældte Ringeren ud. Han kunde ikke gøre for det. Men da hun nu blev ved at regne op, blev Ringeren selvfølgelig ogsaa opbragt, og lod hende vide, at hun gjorde ikke saa meget af Manden, da han levede. Det gjorde hun heller ikke. Gravstenen fik imidlertid lov at ligge, og ligger der endnu. Det er ved siden af Birkedals grav og hermed afslutning med hensyn til Mourier.

Saa kom den første paa Aalebækgaard, der er kaldt Forpagter, Otto Chr. Grum. Var der til 1857, et Tidsrum af 26 Aar. Var Sjællænder og havde været Forpagter paa Klintemøllen en del Aar. Saa brændte den af, endog Paaskemorgen 1829, under mystiske Omstændigheder. Der blev afholdt Forhør, der mod Sædvane endte med, at det ikke blev opklaret. Det var nok lige saa vanskeligt dengang som nu.

Derpaa flyttede Grums til Aalebækgaard. De første 21 Aar af hans Forpagtningstid var under hoveriet. Det blev afskaffet 1851 eller ophørte det Aar. Herremændene græd er der sagt - mon de gjorde. Bønderne jublede,- nej de gjorde ikke. De vidste ikke deres levende Raad, hvordan de skulle skaffe de mange Penge. Arbejdet fik de dog gjort. Der skulde skaffes 30 rigsdaler i Hoveripenge af hver Gaard, saa længe den var Fæstegaard. Sikken en Kapital det var i de dage. Det var ellers med Fæsterne, ja selv da de senere blev Selvejere, at de kunde ingen Vej komme, det var kun en March paa Stedet. Men nu vil jeg ellers afbryde angaaende dette, for ikke at komme for langt ud i Detaljer.

Hvad angaar Hoveriet, saa var det kun lidt Arbejde der blev udført, i forhold til de mange Mennesker der blev samlet sammen, endog meget forsvindende lidt. Det værste var naar de skulde kjøre Korn ind. Saa kunde de komme til at holde hjemme ved Gaarden i flere Timer, og kunde ikke komme til at læsse af. Maatte fordrive Tiden med at ligge og slaaes, skulde dog altid vinke deres egen Høst. Ladefogden var ikke velset, naar han kom. Han kom altid ridende og hamrede paa Døren med sin stok. De skulde altid Møde kl. 1 naaer de skulde kjøre Korn ind, ellers var der mange andre Arbejder, hvor de maatte møde fra Morgenstunden. De maatte udføre alt Markarbejde, maatte selv føre Plovredskaber med. Saaekornet fik de udleveret. Men sikken Plovredskaber de havde dengang, og de fik dem ikke bedre, saa længe Hoveriet varede. Det var de gamle Hjulpløve. De maatte have 4 Heste for, det var en BESPÆNDING, som naaer de kommer med Artilleriet. Men hvorledes en Hjulplov var beskaffen bliver for meget at beskrive her, maaske jeg kunde faae Lejlighed til det senere.

Hestene var til de fleste tider saa matte, at de ikke kunde trække den, naaer de havde kjørt en Time eller lignende. Saa styrtede den ene af Hestene, maatte saa have en anden for. Jeg har tidt sagt til baade min Far og Mor, hvordan de kunde overkomme at Rive disse store Herregaardsmarker med Haandriver, men altid faaet det Svar, at det blev revet saa daarligt som vel muligt, alt andet Markarbejde ligeledes, som det da ellers indtil vore Dage er bleven udført paa Herregaardene, selv om de nu til dags har bedre Redskaber. Om Foraaret maatte de først pløje og saae. Skjøndt Jorden var pløjet om Efteraaret, maatte de altid pløje den om Foraaret alligevel, hvilket kaldtes at skørre den. De var for den Sags Skyld ogsaa nødt til at pløje den igen, da de ikke kunde behandle den paa anden Maade med de Harver med Trætænder i, de havde dengang. De kunde ikke gjøre meget ved den, daarligt nok naaer den var pløjet.

Den Mark, som skulde give Ærter, blev i de Dage ikke pløjet om Efteraaret, hvilket da ellers altid har været Skikken. Den var som regel saa Klimpet, saa baade Folk og Heste gik og blev halt, underligt nok, de ikke brækkede Benene. Gamle Grum, som han altid blev kaldet, dyrkede mange Ærter. De lykkedes altid bedst, jo mere ubekvem Jorden var. Han dyrkede ogsaa andre Komsorter, anskaffede sig ogsaa nogle svære Tromler til at knuge Klimpene. Dem maatte Stadshestene ud at

trække, for de kunde trække. Dette var med hensyn til Saaningen om Foraaret.

Hver Bonde havde sin Lod, eller Hovmaal som de kaldte det, at dyrke. Min Bedstefader havde sit Hovmaal op over den højeste Bakke syd for Gaarden. Det skete tit at der opstod Tvist-igheder naaer de var ude at pløje, fordi den ene ikke kunde komme til for den anden. Særlig naaer de skulde pløje Forpløjning, hvor de skulde pløje hver sit Hovmaal. Ligeledes naaer de kom ud at meje. Naaer den, som havde sit Hovmaal inde bag ved, kom først, saa maatte han ikke gaae eller kjøre ind over Kornet, men gjorde det alligevel. Saa skjældte Ladefogeden ud.

Her overværede Fader et Skænderi mellem ladefogeden og Hemming Larsen, som kom for tidlig derud. Ladefogeden var en mand der hed Frederik Svendsen, Hmd. i Sønderby. Han greb endog fat i Hemming Larsens Heste. Hemming Larsen bad ham flytte sig, saa var den ikke længer. Ligeledes er der fortalt at min Oldefader, Jens Hansen, pryglede Ladefogeden. Jens Hansen havde sat sin Dreng op at ride, mens han harvede, fordi han ikke kunde gaae i Klimpene. Nede ved den anden Ende kom Ladefogden og rev Drengen af, det kunde ikke tillades. Jens Hansen smed Saaesækken og foer ind paa Ladefogeden. Det endte med at Ladefogden maatte ned, saa Jorden lukkede sig over ham. Saa kunde Drengen faae lov at ride, men hvem den Ladefoged var, kan jeg ikke opgive.

Efter at saaningen om Foraaret var tilendebragt, maatte de ud at støffe Pile, nogen maatte ud at hvæsse Stagrelukke og det var der meget af. Derpaa maatte de ud at kjøre Gødning. Det var mange Gange lige saa forkert. Det tog meget længere Tid, fordi de ikke kunde komme til at læsse, ligesom det tog længere tid med at kjøre Korn ind, fordi de ikke kunde komme til at læsse af. Naaer de saa var færdig med at kjøre, maatte de undertiden ud i flere Dage for at rense Vej, fordi megen af Gødningen laae spredt ud ad Vejen. Det var for Størsteparten Faargødning, der var saa let, at den ikke kunde blive paa Vognene. Særlig i stærkt Blæst, var det rent galt.

Der holdtes i de Dage masser af Faaer. 3 a 400 Stykker. De gik i en stor Stald de kunde kjøre igjennem og læsse Gødningen. Den fik som regel fik lov at ligge inde hele Aaret. Kvæghold var der kun lidt af. Af Heste var der kun 2 Stadsheste eller Materialheste til andet brug. De havde heller ikke brug for flere, da Bønderne maatte udføre alt Arbejdet. Ja, gamle Grum havde en del Aar en Stykhest, som der er talt saa meget om. En udstationeret Artillerihest. Den blev indkaldt sidst i marts Maaned 1848. Blev allerede skudt i Slaget ved Slesvig 23 april. Dette var saa en Beskrivelse om Saaening, Gødningskjørslen og Høsten.

Dog skal hertil bemærkes, at Bindemateriellet, det var dette saakaldte Blemminge, som der var nok af paa søen i de Dage. Det havde Bønderne lov til at skjære saa meget af som de skulde bruge, endog til deres eget Korn. Dette Bindemateriel var meget godt, naaer de da kunde passe paa det. Det skulde først bredes ud for at vejres, som det kaldtes. Der skulde passes meget nøje paa at det ikke tørredes for meget, og det var næsten ikke til at passe paa. Traf det sig at det blev stærkt Solskin, var det alligevel for knastørt, naaer de skulde bruge det, saa det blev bundet meget daarligt. Dengang bandt de store Neg hvilket forværrede situationen, undertiden var det Neg der vejede 100. Hvor kunde Baandene holde, naaer de skulde hive saadanne Neg? Det endte med, at de fik de 3/4 dele løst op i Laden eller Huset, og saaledes har det været paa Herregaardene, lige til Binderne kom. Saa hjalp det.

Hvorledes Driften ellers var i de Dage, kan jeg ikke angive. Den Jord, som havde givet Vintersæd, og den som havde givet Ærter, blev pløjet om Efteraaret. Bygstubben, den som skulde give Ærter næste aar, blev ikke pløjet om Efteraaret. Græsmarkerne var ikke meget værd i de dage. Der var ikke andet Græs, end hvad der voksede op af sig selv. Græs og Kløverfrø dyrkedes ikke, og bedredes vist ikke stort for gamle Grum. Jorden var som regel for fugtig, da Vandet aldrig blev ledet væk. Moser og Kær var der mange af, men dem maatte de gaae uden om. Naaer Pløjningen om Efteraaret var tilendebragt var der ellers ikke mere i Marken.

Saa var der Tærskningen, der som regel varede lige til Foraaret. Hver Bonde havde sin Hovtærskerdag, og min Farfar maatte altid sende sin Karl ud at tærske til hove om Tirsdagen. Tærskningen begyndte saa snart der var indhøstet. De var 4 Tærskere daglig, 2 paa hver Lo, og Laden var imellem Loerne. Det var ellers lettere at tærske naar de var 2, og naaer de var enige om at hjælpes ad, kunde de ogsaa udrette en Del, men det var ikke altid det passede. Der er fortalt saa mange Historier om hvorledes de narrede Ladefogeden. Han mødte om Morgenen og smed 2 Traver ud til hver. Naar han var gaaet, smed de Halvparten ind i Laden igjen, saa det trak Tiden ud med Tærskningen, ligesom med de andre Arbejder. Fader har da altid sagt, det var hver Tirsdag, men maaske det kun var hver anden Tirsdag, men det kan heller ikke passe. De var 14 Bønder, naaer saa de 4 sendte Tærskere daglig, var det kun til de 3 første Dage i Ugen, og kun 2 Tærskere til den fjerde Dag. Rensningen af Kornet foregik de sidste Dage i Ugen, maaske nogen har maattet Møde, for at hjælpe til at kaste og sælle op. Det var noget der tog Tid, at sælle saa meget Korn op, hvad kunde det dog blive til, synes man, men det lod sig gjøre. Det gik ogsaa som det kunde. At de var ved at fryse ihjæl, var vel deres egen Skyld. De kunde da vel nok holde Varmen, naar de

vilde Arbejde.

Naaer der var tærsket en del Korn, maatte Bønderne op at skibe kjøre Kornet til Stege. Et Læs var 3 Tdr. Det synes man ikke var meget, men de kunde godt tage dobbelt Læs, altsaa 6 Tdr, hvis de vilde. Saa maatte de have 4 Heste for, til de naaede op over Sønderby Bakke. Det kunde endda knibe med at naae Stege, for Kjælby Gade var nok i de Dage en meget slem Gade at slippe igjennem. Kornkjørsel var der omtrent hver anden Uge hele Vinteren.

Saa var der Brændekjørslen, og den var endnu værre. De maatte hente Brændet nede i Spejlsby Skov eller Ridfogedlukket. Det kunde de ogsaa faae Bønderne til. De var som regel 6 eller 8 Vogne, maatte kjøre Kl. 4 om Morgenen, naaede ikke hjem før Kl.10 om Aftenen, maatte sælv tage Skovredskaber med, først fælde Træerne, derefter skjære dem til læsning, Hestene maatte staae der hele Dagen, og var ved at fryse ihjel. De var saa forkomne, at de næsten ikke kunde komme i Bevægelse igjen, naar de endelig skulde kjøre. Naaede aldrig hjem samtidig, fordi nogen af dem faldt af, og maatte holde at lade dem puste imellem. Nej, det var en værre Tur, meget værre end Kornkjørslen.

1851 ophørte som bekjendt Hoveriet, der havde eksisteret siden 1772, altsaa et Tidsrum af 79 Aar. Før den Tid var der ifølge Møens Beskrivelse, ingen Herregaard ej heller Hoven, men de saakaldte Krongodser, hvilket jeg ellers ikke skal dvæle videre ved. Bønder har dog eksisteret lige fra Arilds tid, eller hvor langt tilbage, det skrives sig.

Gamle Grum havde det meste af sin Forpagtningstid sin Broder til Ladefoged. Peter Grum, som ellers endte sine dage i Borre Fattighus. Men en Beskrivelse af hele hans Levnedsløb bliver for vidtløftigt. Peter Grum kaldte gamle Grum sin Broder, maaske de var Halvbrødre, det er aldrig bleven opklaret. Peter Grum var uægte, Otto Grum havde været ham en god Broder, hjulpet ham igang med flere Foretagender, der alle var gaaet glip for ham. Han fik hjulpet ham igang med at være Møller paa Frenderup Mølle, det varede kun et Aar. Derpaa hjalp ham igang med en Høkerhandel i Borre, men der gik han Fallit Aaret efter. Det var ellers den første Høkerhandel i Borre. Han kjøbte ham fri for Militærtjenesten o.s.v. o.s.v. Der var aldrig noget der kunde gaae for ham.

Falliten boede han til leje i et Værelse i Borre en del Aar, det var de bedste Dage for ham. Han gik ud for at slagte, bilde Hestemøller o.s.v. Hans Kone tog ud at være Kokkekone til store Gilder. Men saa gik det saadan, at han blev Enkemand. Giftede sig igen nogle Aar efter med en Pige, der havde tjent som Kokkepige paa Alebækgaaed i flere Aar, og troede, at hun ogsaa kunde komme ud som Kokkekone, men det slog fejl. Derpaa maatte han melde sig til Sognet. De fik 5 Børn, de 4 blev født i Fattighuset. Den Familie kostede Borre Kommune uhyre Summer. Peter Grum døde 1881. Han ventede en god Arv efter sin Broder, men den udeblev. Han døde 1875 i Kjøbenhavn. Han havde ogsaa ofret nok paa Peter Grum.

Det kan jeg af flere Grunde ikke lade være at meddele, da Peter Grums Tyranni ikke kjendte nogen Grænser, da han var Lade-foged. Min Fader maatte med til hove da han var 10, tilligemed flere i den Alder. Og han kunde aldrig tilgive Peter Grum senere, fordi han var saa brutal dengang med disse unge Knægte, Slyngler eller Hvalpe, som han kaldte dem, og vilde prygle dem. Der var særlig en Gang Fader tilligemed 3-4 andre Knægte var sendt op i Laden, og skulde tage imod Ærter. Det gik galt, hvor skulde de kunne klare dem. Dem som stak af var lige saa brutale, og øste ind, saa lige med et var de begravet i Ærterne. De jamrede dem, saa kom Peter Grum derop, og vilde prygle dem, og overøste dem med saa mange Grovheder, saa Fader sagde altid, han havde aldrig staaet for nogen værre Skylle. Saadan noget hævner sig selv.

Der var ogsaa humane Folk dengang. Der var nemlig en flink Karl der, som var Kusk for gamle Grum. Saa kom han derop og bad Peter Grum om at skikke sig, og ligeledes dem som stak af. Han skaffede disse unge Knægte nogle korte Høtyve til at tage Ærterne med. Saa gik det bedre, men hermed vil jeg ellers afslutte Fortællingerne om Peter Grum.

Angaaende Gamle Grum er lidt at fortælle endnu. Hoveriet ophørte som bekjendt i 1851, men han var da Forpagter til 1857, altsaa 6 Aar efter, og tjente store Penge er der fortalt. Men han har formodentlig faaet Tilskud af Herskabet, til at komme igang. Han maatte da bekoste flere Heste, Arbejdsvogne, Plovredskaber, Korn, ogsaa i gang med mere Kvæghold, og Folkeholdet kostede mere. Man manglede ellers aldrig Folk, havde 4 Tærskere der stod paa Ben uafbrudt hele Vinteren, havde flere Karle, Forkarl, Røgter, Kokkepige, 2 eller 3 andre Piger til Stuepigegjerning og Malkning.

Der er aldrig fortalt noget om, at han havde Mejerske, det var der heller ikke brug for. Ej heller at der var noget Svinehold. De har da formodentlig opdrættet Svin til Husholdningen. Gamle Grum var en Foregangsmand paa flere Omraader. Det var ham der skjænkede det første Orgel til Borre, hvilket ogsaa stod skrevet paa det. Otto Chr. Grum 1845 og havde endog sælv fabrikeret det, er der fortalt, men det passede vist ikke. Han var ogsaa Møllebygger, tilligemed at han var Møller,

ikke Orgelbygger, men han har maaske kunnet hjælpe til at bygge Orglet. Det stod der til 1908, da vor nuværende Lærer kasserede det, og der blev kostet et nyt. Det gamle blev opstillet i en Kirke i Jylland. Det var ellers en Begivenhed, at der var Orgel i en Landsbykirke. Der er ogsaa fortalt at gamle Grum besøgte en Kone oppe i Aalebæk, men det kan jo have været ganske uskyldigt. Dette var for Størsteparten, det der er at berette om gamle Grum.

I 1857 kom den nye Forpagter, Frederik Grum, og var Forpagter til 1887, altsaa 30 Aar. Skulde ellers været Forpagter til 1890, men gik fra det 3 Aar før, begrundet paa, at han led for store Tab paa Høsten, de tvende Aar 1885-86. Men i 1887 kom en Forpagter Hvenegaard, men han rejste igjen efter de 3 Aars Forløb. Jeg skal ellers afbryde og gaae tilbage igjen. Jeg glemte at meddele, at det var Oldenborrelarvernes Ødelæggelse, der var skyld i, at Grum flyttede fra Aalebækgaard dengang. Frederik Grum var ikke en Søn af gamle Grum, for han havde ingen Børn, han var hans Brodes søn. Frederik Grums Fader var formodentlig død tidlig, han har da aldrig været her paa Aalebækgaard.

Jeg vil først gaae over til at give en Beskrivelse af garden. Den søndre Længe med Portgjennemkørslen, og Stuelængen, der var Egebindingværk, havde maaske staaet siden Jydtmans Tid. Stuelængen var teglhængt, det havde den vist ikke været først af, men var blevet det senere. De øvrige Længer er ombygget omtrent alle i Frederik Grums tid og senere. Dog den gamle Kostald tillige Svinestald var opført i gamle Grums Tid. Den laae afsondret ved den nordre Side af Møddingen, ved Madlavesmosen. Den gamles Greves og Grevindes Navne var indrammet i Gavlen, S.D.S - F.D.S. Henholdvis Sofus Daneskjold, Frederikke Daneskjold 1844. Den blev rejst en Dag først i Høsten, min Fader var med til hove, hvilket han har fortalt saa tidt. Der skete nemlig et Ulykkestilfælde, ved rejsningen. Den ene Tømrer faldt ned og slog sig, saa de maatte kjøre ham Hjem. Det var en meget høj Mand fra Borre, der hed Brorson, kaldet Brottersen, der er sagt han maalte 76 tommer. Han blev aldrig arbejdsdygtig mere, men maatte gaae rundt at tigge, hvilket jeg godt kan huske.

Den østre Længe, der først af kun var Faarestalden, var vist nok ogsaa opført i gamle Grums Tid, den var da grundmuret. De første 4 Aar af Fr. Grums Forpagtningstid, blev Kornet tærsket af med Plejl, han havde 4 faste Tærskere ligesom gamle Grum, deriblandt gamle Henning Prins, og maaske alle de andre der fortsatte hos Fr. Grum. Det gik bedre med disse faste Tærskere end det gik under hoveriet. Det var forskellige Folk der kom sammen hver dag, og til de fleste Tider strides de Elementer. Disse faste Tærskere har nok stræbt bedre efter at faae udrettet noget, da det var Akkordarbejde. Det kunde nok alligevel ikke undgaaes, at der opstod Tvistigheder. De vilde nemlig ikke tærske Rivebundterne. Naaer de kunde liste dem til det, transporterede de dem hen i den anden ende i Laden, saa de andre Tærskere fik den, og saaledes gik den. Det er ellers Henning Prins der har fortalt, hvor lystigt det gik til hos Mourier: Der var ellers mange Originaler dengang, der kunde fortælle i det uendelige. Den lille Hans Jensen var helt utæmmelig. Da skulde ogsaa alting fortælles, det var ikke saadan, at alting kunde læses i Bladene. Og der var heller ingen Blade. Disse Originaler kunde heller ikke hverken læse eller skrive.

Aalebækgaard, ca. 1910

Jeg vil her indskyde et par Fortællinger af Henning Prins. Han har nemlig fortalt om en kunstig Akkord, de havde faaet sluttet med gamle Grum. Han havde nemlig faaet lovet dem en Fl. Brændevin for hver 100 Stilke Klinte, de kunde pille af Hveden. Den var i de Dage som regel meget befængt med Klinte allevegne, noget man aldrig ser nu. Den Akkord maatte de ophæve igjen. Paa en Uge tjente de hver 20 Flasker Brændevin, og Grum var saa ulykkelig. Hvad skal vi dog gjøre ved det, sagde han for, det kan dog aldrig gaae. Tærskerne foreslog saa for ham, at han kunde give dem Pengene for Brændevinen. En Fl. Brændevin kostede en Mark. 20 Mark var altsaa 3 Rigsdaler og 2 Mark hver af dem havde tjent ekstra den Uge. Det syntes han heller ikke om at give dem, saa gav han dem hver en Rigsdaler, og tryglede dem om, om de dog ikke dermed vilde lade dem nøje, og derved blev det.

Det var ellers noget der sinkede Tærskningen alt for meget, at gaae der og pille Klinte af. Der skete noget engang i Fastelavns-ugen som saae galt ud, men alligevel gik godt. Henning Prins faldt ned af en af de høje Popler ved Haven, fra en meget betydelig Højde, og kom intet til, han var mere heldig end Tømreren. Hermed vil jeg fortælle videre om Bygningerne. Den gamle Tærskelænge blev opført 1861 af Kampsten og samme Aar kostede Grum Tærskernaskine, en svær Tærskemaskine, der altid skulde 4 Heste for. Det var en Begivenhed, da det var den første Tærskemaskine her i Omgnen. Og Hakkelsesmaskine kostede han, den vakte en saadan begejstring, at baade Karlene og Pigerne, var ude at dreje den rundt, endog om Aftenen.

Men saa skete der et Ulykkestilfælde, der kostede et Menneskeliv, saa var det forbi med den begejstring. Ham som lagde i var saa uforsigtig, da han bukkede sig efter Foder, at ham samtidig rykkede sig og satte Bagdelen ind i Maskinen, i Svinghjulet, hvorved han fik Spidsen af den ene Kniv ind i Hoften med en saadan Kraft, at han slog en Kolbøtte op over Maskinen, og faldt ned ved den anden Side. Der var saa lang en Stang, saa de var 7 maaske 8 til at trække, der var saadan Kraft paa, saa de mærkede ikke, de smed ham over. Det var en sørgelig Tildragelse, de maatte køre ham Hjem, han jamrede sig hele vejen, afgik ved Døden 2 Dage efter. Antagelig er Hoftebenet blevet fuldstændig knust. Det var en Hemming Skræders Søn i Raabylille.

1862 opførtes Mejeribygningen af Grundmur ved den nordre Ende af Stuelængen, ogsaa til Beboelse. Mælkekjælder under det hele, og den var stor. I den nordre Længe, var der en lille Hesteomgang, der benyttedes til at kærne og skjære Hakkelse, desuden var der Folkestue, Karlekamre, Hestestald o.s.v. Denne gamle Længe, der var Egebindingsværk, havde formodentlig ogsaa staaet siden Jydtmans dage. Den østre Længe, blev i 1872 forlænget med en større Tilbygning mod nord, der blev indrettet til Hestestald. 1885 blev Faarestaldene udvidet med en større Tilbygning mod syd og indrettet til Kostald og Kvæget flyttet derop, i stedet for blev den gamle Kostald lavet om til Faarstald. Det var saadan, at Kvægholdet tog til, og Faareholdet tog af. 1880 byggedes et nyt Svinehus for Enden af den gamle Kostald. Den nye Tærskelade blev opført 1893. Faarholdet ophørte, samtidig med at Grum forlod Aalebækgaard. Siden har den gamle Kostald eller Faarestald, kun været benyttet til Kostald. Den og Svinehuset brændte ikke, er senere revet ned. Begge Tærskelængerne brændte ikke. Den nye blev solgt til nedbrydning, til P Madsen, Katrinedal. Den nordre Længe blev ombygget 1901, med Vaskerum, Folkestue, Polakkaserne, Magasin, o.s.v. Det var alle Bygningerne. Hermed vil jeg gaae over til at beskrive Arealet.

Det hed sig at Jydtman anlagde Aalebækgaard paa 2 Bøndergaardes arealer, men det var store Arealer, 60 a 70 Tdr. Land til hver. Der er sagt der var 120 Tdr. Land, maaske der var lidt mere. Dette Areal hørte til Gaaden fra 1772 til 1848, et tidsrum af 76 Aar. Da begyndte Udvidelsen. Først blev Hans Villumsens Gaard nedlagt, og Arealet, 30 Tdr. Land, lagt ind under Aalebækgaard. Den Avling strakte sig langs med Rasmus Larsens Mark. 1880 nedlagtes Henning Hansens Enkes Gaard syd for Aalebækgaards Mark og det Areal 36 Tdr. Land blev ogsaa lagt ind under. 1886 toges ti Tdr. Land fra Rasmus Larsens Avling. 1890 toges 9 Tdr. Land fra Hans Jensens Avling. Tilsammen en udvidelse paa 83 Tdr. Land. Saa Arealet blev herefter 210 Tdr. Land, maaske lidt mere. Henning Hansens Enkes Gaard blev revet ned, paa nær som Staldlængen, der delvis blev benyttet til Faarestald i nogle Aar, saa blæste den om, og dermed er der vist ikke mere at skrive om Bygningerne og Arealerne.

Sognekort, udsnit Borre Sogn, ca. 1892

Frederik Grum var som meddelt Forpagter paa Aalebækgaard i 30 Aar, Rossing og gamle Rossing i mange mange Aar paa Liselund. Forpagter Beilik paa Klintholm. Forpagter Glud paa Nordfeldt. Dengang kunde de godt være Forpagtere. Da var det hjemlige, med hensyn til Folkeholdet. Da gik det bedre saa længe de kunde faa Folk her fra. Senere blev det anderledes, da de skulde have Folkene borte fra. Svenskere og Polakker. Men dem de fik fra Fæstekontorerne, var da de allerværste. Det var som regel nogen der havde udsovet, og ligesom de var her, saa var de her ikke, havde ikke mere Begreb om landvæsen end slet ikke, lige saa respektstridige som vel muligt. Ja uha. Men maaske de nyere Forpagtere, ikke havde det tag paa det, som de ældre. Det er blevet sagt, men hvordan skulde de dog være. Der er tillige den Hage ved det, at de skal svare for stor en Forpagtningsafgift. De gamle Forpagtere svarede kun 1 Td. Byg af hvert Td. Land. Den gamle Godsforvalter Sikel foreslog engang, at forpagter Glud skulde have Paalæg, og svare 2 Tdr. men Greven var saa godhjertet, saa han sagde nej. Det er skam for meget og derved blev det. Det blev ellers i de dage betragtet som noget stort at være Forpagter. Jeg fik striks ordre at tage Hatten af for Grum, og gjorde det ogsaa.

Hvad saa ellers angaaer Frederik Grum, som jeg har kjendt saa godt, da skal jeg ellers fatte mig i korthed. Der er ellers saa mange Episoder af ham, som det bliver for vidtløftigt at berette om i alle Enkeltheder. Han sagde fanden lynme. Naaer han var gal, sagde han fanden fløjtme. Det var ellers meget gangbart dengang med at bande. Han kom tidt ned hos os, holdt meget af et Krus gammelt Øl. Det var fanden lynme storartet, han svarede som regel selv paa det han spurgte om. Goddag, hvordan har I det, ja I har det vil godt. En Gang min Fader lae syg, kom han farende ind og siger til min Moer. Naa, Manden er nok bleven syg? Ja han kommer sig fanden lynme nok igjen, og saadanne Episoder forefaldt der stadig. Jeg var næsten bange for ham. I hans første Aar var jeg kun 12, en lille Knægt. Saa skulde han altid have fat i mig og nive mig, og gjøre saa mange Dikkedarier ved mig. Var kort sagt en uartig mand. Han var undertiden halvt sindssvag og brutal i allerhøjeste Grad, gik endog saa vidt, at han gjorde brug af Næveretten.

Men naaer saa Bygen gik over, vidste han ikke alt det han vilde gjøre, for at det kunde blive godt igjen. Det varede som regel en Dag. Det gik ud over Fruen, hvilket hun har klaget over saa

tidt for Røgteren, hvor skrækkelig hendes Mand var. Røgteren kom altid ind og saltede Flæsket, naaer de havde slagtet. Derved fik hun Lejlighed til at beklage sig for ham. Røgteren var Anders Ludvig Jensen, kaldet Anders Villumsen, Aalebæk. Han er den eneste der er tilbage af dem der har arbejdet hos Fr. Grum. Nu vil jeg ellers afbryde angaaende dette.

Uagtet Fr. Grum var som beskrevet, kunde han godt holde Folk, manglede aldrig, havde undertiden baade Karle og Piger i 4-5 aar, ligesom Bønderne i de Dage. Han havde 3 Karle, Forkarl, Staldkarl, Kusk, Kvægrøgter, undertiden Svinerøgter, Faareschæf. Altid 8 Heste heraf 2 Stadsheste, der da ogsaa rnaatte ud i Marken ved overordentlige Lejligheder, for eksempel i Saaetiden. Havde altid Føl og Plage. Kvægbesætningen varierede fra 50 til 70 med Ungkvæget. Havde vist kun 2 Malkepiger. Det kunde gaae i de Dage, man skulde ellers undre sig over, hvor de kunde udføre det, for det var et strengt Arbejde at maatte saa tidlig op om Morgen. Mejersker var han tit uheldig med, maatte skifte tidt, skjøndt det ellers var en fin Bestilling. Han havde forholdsvis ikke saa stor Indtægt af Kvægbesætningen, men det havde Bønderne heller ikke i de Dage. En Kokkepige, der hed Elisabæt, kaldet Lispæt, havde han i mange Aar. Saa fik han en anden af samme Navn, som han ogsaa havde i mange Aar, fik da nok ellers god Kost i alt Grums Tid.

Han havde kun 2 Forkarle i sin Tid, først havde han i mange Aar en Mand der hed Kristian Hemmingsen, senere i mange Aar en Mand, der hed Anders Hansen, kaldet Anders Forkarl. En Røgter havde han i mange Aar, der havde det kunstige Navn Varnik kaldet Varnikken. Senere en Mand der hed Johan Larsen, kaldet Johan Aborre, Sorte Johan, Johan Jeppe, kjært Barn har mange Navne. Var ellers noget brutal, men det gik. Han havde været vestindisk Soldat i 10 Aar, det var ellers en Bestilling de sjældent slap levende fra. Han havde i det Tidsrum avlet 5 Børn med en Negerinde, fortalte han, formodentlig deraf Navnet sorte Johan. Der var mange af dem der gik paa Herregaardene, der blev saa indgroet i det, at de ikke kunde være nogen andre Steder, men de blev som regel ikke gamle, blev angrebne at Brystsye, antagelig fordi de først fik Middagsmaden sent om Aftenen. Der var ellers mange delte Meninger om det. Andre mente, som nok ellers var det troligste, at de maatte gaae for meget ude i daarligt Vejr, de fik det ikke af Slid, de fortog dem ikke. De maatte gaae der tidlig og sent, ja hvor de kunde faae Folk til det, men paa Herregaarene kunde de faae Folk til det allerutroligste, det var der mange der udtalte dengang.

En slem Bestilling var det at være Forkarl. Han maatte møde tidligt og kalde ad Folkene, kunde sjældent faae Tid til at holde Middags stund. Desuden skulde han have de hundrede Spektakler med alt det Rak og maatte skjels med dem, for hver den smule Arbejde der skulde udføres. De vilde hverken strigle eller rense. Dog naaer det kom til Stykket maatte de lige godt lystre Anders forkarl. Der er kun faae, der har kunnet udholde at døje saa meget som Anders forkarl. Som saadan var der ellers ikke meget ved at komme saa tidlig igang. I Efteraarstiden stillede de ude i Marken i et Mørke, saa de daarlig kunde finde Plovene. Naaer de saa fik spændt for, kunde de ikke se at tage Fure, ja hvad saa! Saa kjørte de i den samme Fure, til det blev lyst. Saa det var ikke saa underligt, at Grum til tider var halvt afsindig over at se paa det Driveri. Han vidste jo godt at de bestilte ikke noget, naaer de da ikke skulde følge Hestene. Naaer det traf sig de Dage imellem der ikke var andet, blev Karlen og nogen af Daglejerne sendt hen i Brændehuset, som regel 6. Og disse 6 Mand kunde daarlig vedligeholde Stuepigen og Kokkepigen med Brænde. Dette har mange af Grums Karle pralet af. Jo, der var noget at prale af.

Saadan det gik til naaer de kom ud at meje. Forkarlen gik foran, saa kom Karlene, derefter Daglejerne og til sidst Hømændene, som der var mange af. Det var dem der havde Søholme. De var pligtige at gjøre 4 Høstdage, det vil sige de fik lige godt Dagløn. De gik altid bagest i Rækken, undertiden 16 i Rækken. Hvori det laae blev der altid undret over. Om ogsaa Anders Forkarl tog det meget lempe-lygt, skulde dem der gik bagefter altid hive paa for at komme med, selv Karlene, for saa maatte de slæve. Men hvordan blev det lavet? Det var noget ubeskriveligt Svineri eller Jaskeri. Nogen klarede dem tykt, og syntes det var det bedste de kunde komme til, derimod var der andre, der kunde komme i en frydelig Klemme. Naaer en Mand kom ind i et saadant Selskab, med en lidt daarlig Sejse og hvis han tillige var lidt tungnem, saa kunde han blive total ødelagt. Dette har vores gamle Daglejer Peder Jakob fortalt, som gik der saa meget i Høsten. Der var særlig et Aar i Høsten. Da havde de bageste Mejere det godt, fordi Nr. 2 kunde ingen Steder komme, altsaa ham der gik op til Forkarlen, skjøndt han sled, saa han var hel sort af Sved. Men havde Forkarlen sagt det til Grum, havde han nok faaet en bedre Sejse. Det var med hensyn til Mejningen.

Men med hensyn til Bindningen, da var det lige saa meget Jaskeri. De begyndte at binde op, saa

snart der var mejet lidt til Forskud, begyndte aldrig at kjøre ind, før der var opbundet. Der strømmede til tider mange flere Folk derud end Grum havde brug for. Han blev undertiden gal, og jagede nogen af dem hjem. Det Kjællingsk... og det Tøsejag, kunde han ikke bruge. Deri var han ogsaa berettiget. Der kom unge Tøse, som daarligt kunde bære en Rive. Siden blev Kornet bundet op i mindre Bind, kaldet Støder. De blev bundet med Kornet. Og hvorledes blev det bundet. Det blev jasket sammen, saa naaer de skulde stille det op, kunde de ikke skjelne, hvilken Ende af Negen der var Topenden eller hvilken der var Rodenden. Saa de satte mange Gange Rodenden opad. Meget af det gik løst ved Opstillingen, senere ved Indkjørslen gik der mere løst. Det var en meget vanskelig Sag at være Høsemester, naar han fik de 3/4 Dele løst op i Husen. Det var daarligt nok han kunde faae Neg til en Kreds udenom, særlig naaer Kornet var stumpet. Var det langt gik det nogenlunde.

Derfor var der den Forskjel, at der var det den værste Plads at være i Husen eller Laden, det som andre Steder bliver regnet for at være den bedste. Det har altid været saadan paa Herregaardene, at de kun fik tærsket det halve antal Sække af, hvad de kunde tærske, begrundet paa, at Ilæggeren kunde ikke faae noget at putte i Maskinen. Da senere Selvbinderne kom, gik det bedre med Bindingen, men ikke stort bedre med Tærskningen, fordi de øste ind saa de ikke kunde faa Tid at lægge det ordentlig tilrette. Saa var det meget værre at faae brækket op. Naar de skulde binde det stumpne Korn med Haanden, maatte de træde paa Negen med det ene Ben og sno et Baand ud af Roden, og kludrede og kludrede med at binde. Til sidst fik Negen et Spark, splittede den ad til Hesteriven. De fik ikke bundet ret meget om Dagen. Det er jo saadan her i Verden at alting gaaer paa Skruer, og ikke mindst saadanne Steder.

Fr. Grum tærskede med damp de 4 sidste Aar, med Nordfeldts Maskine. Første Gang i 1883. Mejemaskine kostede han aldrig, det turde han ikke. Forpagter Glud Nordfeldt kostede Mejemaskine 1873, vist nok den første Mejemaskine, der kom til Østenøen. Det var en Aflægger, men ikke en saadan Aflægger, der kom senere. Glud nærede store orhaabninger. Men den viste sig ubrugelig, fik saa at sige ingen nytte af den Han kom saa meget i agter med Høsten, blev tillige daarligt Vejr, saa han fik ødelagt meget af Kornet. Derover blev Grum forskrækket, og turde aldrig indlade sig paa at koste Mejemaskine. Det gik om til først i halvfemserne, inden Mejemaskinerne kom i brug, Aflæggere i forbedret Ud gave.

Grums efterfølger Hvenegaard, der som nævnt havde Grums Forpagtning de 3 Aar 1887-88, 89, Ludvig Stoltse og Lars Hansen Tiendegaarden, kostede en meget stor Mejemaskine i Forening. Den Maskine var Stoltse rundt og mejede masser af Korn med hos Private, foruden hvad han mejede hos Lars Hansen og Hvenegaard. Stoltse paastod, at de mindre Aflæggere, der alligevel blev gangbare senere, ikke kunde holde, som ogsaa viste sig. Men denne store Maskine, for den var vældig stor, kunde bedre holde, men holdt alligevel kun nogle faae Aar, men blev ogsaa brugt meget.

Hvad ellers angaaer Forpagter Grum, saa kostede han ikke mange Maskiner. Han kostede Bredsaemaskiner, Frøsaemaskiner, en del moderne Plovredskaber, Møllæværk, Hesterive, hvilket var en Begivenhed, at se en Hjulhesterive. Grum var ikke mer stor paa det, end at han gik med Saaesækken sammen med en af Daglejerne, en Mand der hed Kristian Larsen. Det gik i mange Aar, saa blev Kristian Larsen angreben af Brystsyge, derpaa var det forbi. Lars Hemmingsen i Borre blev angrebet af Brystsyge. Anders Forkarl blev, saa godt som ødelagt, hans Fader blev ogsaa angrebet af Brystsyge, og flere. Mange gik derfra mens Tid var, ellers havde de ogsaa blevet ødelagt. Jeg vil saa ellers slutte med at fortælle om Æslet. Og om Grums Børn og til sidst om Faareholdet.

Forpagter Grum købte en Æselhan. Paa Aktionen efter Pastor Vest i Borre, som havde haft den med hertil fra Jylland, og benyttede den til Mælketransport alt den tid han var her i Borre. Den har baaret megen Mælk hjem til Præstegaarden, den gik saa roligt, med 2 Mælkespande paa hver Side, hængende paa et Lad, der laae tværs over Ryggen. Pigerne gik ved siden af det og strikkede, mødte den nogen drejede det til højre, saa afrettet var den, det tog sig ganske nydeligt ud. Den var nede ved Borre Smede, og blev skoet med Støvlesinder, som vi Skolepurke kaldte dem, de var ikke ret meget større. Æslet ligner Hesten, i mange dele Koen næsten. Dette Æsel købte som meddelt Forpagter Grum og havde det i 12 Aar, saa maatte Røgteren skyde det. Pastor Vest havde ejet det i mange Aar inden han kom til Borre, der var han i 23 Aar. Det Æsel opnaede en meget høj Alder, der sagdes 90 Aar. Det var vel nok overdrevet, men den slags Dyr kan blive meget gamle, nu er de vist uddøde.

Der er ellers ikke noget her i Omegnen, der har vakt saa megen Beundring som Grums Æsel, hverken før eller senere. I de Dage brugtes udtrykket Æsel som et Skjælsord, du er et rigtig Æsel, hørte man daglig. Grum købte det for Børnenes Skyld. Og der foregik saa mange Episoder med det Æsel, ja sikken en Æsel han var. Jeg kan ikke indlade mig paa at nedskrive alle de Episoder, for

saa kunde jeg maaske fylde det øvrige af Bogen. Grum købte det som meddelt for Børnenes Skyld. De brugte det til at ride paa, lige saavel Tøserne, som Drengene, for de var lige lystige. Han kostede en lille fin Vogn og Seletøj til Æslet, brugte det ogsaa til kjørsel. Han var en egensindig fyr og vilde kun hvad han vilde. Det var som det altid var hans Mening. Det er noget jeg selv bestemmer. Men hvordan blev han behandlet, ja det var noget saa frygteligt, saa man kan egentlig ikke undres over at han gjorde strejke. Naar de skulde bort, kunde han pludselig standse, ikke et Skridt længer, tænkte han formodentlig. Kunde de ikke drive ham frem, saa vankede der paa Lemmerne efter en større Maalestok, ja uha, hvor de tæskede ham. Det kunde pludselig tage Magten fra dem. Saa løb han. Naaer han saa fik vendt Næsen hjemad, kunde han flytte sig, hvor han kilede af. Han var saa stiv og var aldeles ikke til at holde. Ligeledes naaer de var ude at kjøre, kunde han pludselig faa i sinde at standse og vilde ikke længer.

Det skete engang lige som de havde drejet nede ved Hyllemosegaard, 2 af Drengene var paa Vognen. Da de var kommen lidt henad Vejen, standsede han, begge Drengene rejste dem op i Vognen og kløede paa ham. Det var som at klø paa et af Vejtræerne. Til sidst stod de af Vognen og ruskede ham frygteligt. Det endte med, at han rykkede og fik vendt helt om, derpaa giver han et langt Spring fremad saa begge Drengene faldt. Aah, hvor han saa kilede hjemad med Vognen, de maatte løbe bag efter. Saadanne Episoder forefaldt der daglig. Jeg har haft mit sjov med ham, da jeg gik i Skole. Da tjente der en Karl paa Aalebækgaard, en Broder til vores Pige. Han kom ridende derned om Aftenen, saa jeg har ogsaa prøvet at ride paa ham. Men vi maatte blive inde i Gaarden og huske paa at lukke Porten, ellers kunde man risikere, at han tog Flugten. Saa kunde man faae en ufrivillig Tur til Aalebækgaard. Hans, saadan hed Karlen, kunde blive helt træt af at ride derned. Dette forbandede Æsel blev ved at hige efter at komme hen til Vejtræerne, bare for at rive ham af. Hermed vil jeg slutte Beskrivelsen af dette mærkelige Dyr. Dog skal bemærkes, at Grum kostede en lille Islænder, da Æslet var væk.

Grum havde 9 Børn, nogen lystige nogen, særlig de yngste Piger. Holdt altid Lærerinde til dem. Engang havde han faaet en fransk Lærer, eller da en, der skulde lære dem fransk. Ham kunde de ikke døje, det gik saa vidt, at der vankede Prygl. Det blev til at de løb deres Vej, naaer de skulde i Skole, den Lærer var snart færdig. Det var lige saadan, naar de skulde trække Slibesten for Daglejerne. Saa var de ogsaa forduftet, i hvor meget Grum han bandede over dem. Deres første Barn, en Datter, døde som lille. Alle de øvrige husker jeg, 4 Sønner og 4 Døtre. Theodore, Hilda, Astrid og Poula. Emil, Otto, Vilhelm, Oskar. Theodora er død. Vilhelm formodentlig død, han drog tilsøes for 30 Aar siden, har aldrig ladet høre fra sig. Poula er i Amerika, Astrid bor i Jylland. De øvrige 4 boer i Kjøbenhavn.

De 2 Sønner Otto og Oskar har været her paa Besøg. I maj 1923 kom de kjørende herover for at lykønske deres gamle Røgter Anders Villumsen. Den dag fejrede han og Hustruen deres Guldbryllup. Det var meget pænt af dem, de forærede Guldrudeparret et større prospekt af Aalebækgaard, samt alle deres Billeder. Det var meget pænt af dem. Dengang Holdt de her og hilste paa os, det var meget interessant. Anders Ludvig Jensen, kaldet Anders Villumsen, var den sidste Røgter hos Grum, og som meddelt den eneste der er tilbage af dem, der har arbejdet paa Aalebækgaard. Saa var det Faareholdet jeg til Slutning vilde beskrive.

Det var noget underligt noget. Men der er altid sagt, at Akkorden var saadan, at de skulde holde saa mange Faar. Maaske det var fordi de paa den maade bedre kunde udnytte Sletten, og Sømose, hvor Nordfeldt havde lige saa mange Faaer og gik, hvor man altid undredes over, at de kunde holde Livet, særlig i tørre Somre Det saae sørgeligt ud naaer de kom jagende med dem om Foraaret. Men der var ellers ingen der betragtede det som sørgeligt, de lavede bare Grin af det hele, der var masser af dem der faldt af, var saa forhutlede og matte, blot man pegede ad dem, saa faldt de. Fader sagde engang til Folkene: De stakler kommer da aldrig til Aalebækgaard mere, nej sagde de, men det er ogsaa ligemeget hvad de gjør. De kom altid kjørende bagefter med en lang Vogn, som de samlede dem op i, der faldt af. Den kunde de faae fyldt med saadanne Stakler, til de naaede Sletten.

Det var de saakaldte Beder, kastrerede Væddere, der kom derud. Senere kom Moderfaarene med Lammene. Først i juni Maaned foregik Vask og Klipping af Faarene. Det var en slem tortur for Faarene, og et slemt Arbejde for Folkene, at gaae der og være vaade tilligemed. Hertil skal bemærkes, at Grums Faaer blev kun klippet en Gang om Aaret. Bøndernes Faar blev dog klippet 2 Gange. Det be-gyndte med at de var ude at bløde dem, slæbte dem ud og dukkede dem. De lavede en Indhegning langs med Stranden eller langs Vandet, hvor de jagede dem ind, for bedre at kunne fange dem. Dagen efter foregik Vasken saa. De kom kjørende med 5 a 6 store Kar og et Skjørteregiment af en 15 a 16 Kjællinger kom gaaende, og Knævren gik paa dem alle, som en Kjeb i et Hjul. Karrene blev stillet an i Strandkanten, Faarene blev jaget ind i Indhegningen igjen. Faarene blev vasket i Strandvandet. Det var en slem Vask at sammenligne med, som Faarene blev vasket hos Bønderne. Men det hjalp lige godt paa dem, kom da til at skinne saa hvide. Derpaa

maatte Faareschefen vaage over dem den nat, de maatte ikke komme i Hus.

Derpaa foregik Klippingen Dagen efter paa nogle lange Borde, der blev stillet an uden for Faarehytten, som regel nogle Høsthaver, der blev sømmet fast paa nogle Pæle, i en passende højde. Skjørteregimentet mødte saa igjen, og det var en værre klippen Faar. Sikken et Marked med at fange og binde saa mange Faar. Skjøndt der var mange Indvalider imellem, var der mange gjenstridige. Faarene har dog altid været noget forfærdeligt Kram at tumle med. Efter alt den tortur døde mange. Hvis man kom ud ved Hytten en af de første Dage efter, laae der som regel ½ Snes stykker døde Faar uden for Hytten. Det var forholdsvis kun lidt uld han fik af disse mange Faar.

Formodentlig fordi de fik saa daarlig en Pasning, mange af dem var Ulden løbet rent af om Foraaret. Mest matte var de efter en streng Vinter, naaer de havde staaet meget inde og maatte leve paa Hvedehalm. De fik vist aldrig andet. Naar de havde gaaet ude den meste Vinter, var de ikke fuldt saa matte, de blev altid drevet ud i Marken naaer det var Tøvejr. Grum rejste til Kjøbenhavn hvert Aar med Ulden, til Uldmarkedet, fik da altid solgt den. Det var alt Indtægten. Man har aldrig hørt hvad den kunde indbringe, men man antog da, at den kunde indbringe ikke saa lidt mere, i henhold til den Uld der løb af dem.

Alle Lammene der kunde leve, eller da fik lov at leve, blev lagt til hvert Aar. Det var altid Grums Prinsip, at Faarene maatte ikke have mere end hver et Lam. Naaer det fik 2 Lam, og det gjorde de som regel, saa slog han det ene ihjæl. Han tog det om Bagbenene og hamrede det ihjæl imod Muren. Det var saa alt hvad der er at sige om Faarene, som snart er en Saga blot, og som man i sin tid har haft saa meget med at gjøre. Grum havde 2 Væddere der havde Horn saa svære, saa man maatte undres over hvor de kunde bære dem. De stod i Tøjr hjemme ved Gaarden hele Sommeren. Nogle Eksemplarer man aldrig har set magen til. Grum havde altid nogle aandsvage Faaresjæfer. Nogen som ikke havde Forstand paa at kjede sig, et almindeligt Menneske kunde jo ikke finde sig i at ligge derude paa Sletten. Han havde en der hed Faare Anders, Niels Johansen, Hans Jørgen Jensdatter og Lars Larsen, kaldet Faare Lars. Han havde været vores Gaasevogter i mange Aar. Han traskede ud Paa sletten i mange mange Aar, og holdt ud til det blev forbi med Faareholdet.

Dog er der noget endnu, jeg ikke maa glemme at skrive om, noget som var en hel Idyl. Det var Høstgildet, der blev afholdt paa Aalebækgaard i Grums tid, og iøvrigt paa alle Herregaardene i de Dage. Noget som Folkene saadan glædede sig til. Det afholdtes omkring ved Mikkelsdag, med Musik og Dans. Alle, som havde været der i Høsten blev indbudt, samt Gaardens Haadværkere De dansede nede i Mælkekjælderen, var en festlighed uden lige. Det faldt væk da Grum rejste. Han rejste som meddelt 1887 til Kjøbenhavn, hvor han døde 8 aar efter, han døde endda i en Sporvogn. Vi læst et i Bladene, at en Herre sad i Sporvognen og var død, da Konduktøren skulde sætte ham af. Det viste sig, at det var Forpagter Grum. Fruen var død nogle Aar i forvejen. Hermed vil jeg afslutte Fortællingerne om Forpagter Grum.

Hans Eftermand, der kun var der i 3 Aar, er der ikke mer at berette, end det der er berettet. I 1890 kom Forpagter Boserup. Hans Søster og Svoger var bleven Forpagterfolk paa Nordfeldt nogle Aar før. Han var Forpagter paa Aalebækgaard til 1899. Og i den Tid kom Aalebækgaard til at ligne en Mødding, det udtalte Greven naaer han kom derud. Det var ogsaa rigtigt nok, der har virkelig aldrig været saadan en Uorden, som i de aar. Manden var ellers flittig nok, men tidens Ugunst tog rent Overhaand. Sikken et Spektakel han laae i med Folkene, ligesom de var der, saa var de der ikke. Saadan var det ogsaa paa Nordfeldt.

Nogle Aar efter, det var i 1894, kom Saftstationen ved Holme og Boserup greb an i Sukkerroedyrkingen. Han havde i nogle Aar 7 eller 8 svenske Piger til at passe Roer, det gik som det kunde og sjældent som det skulde, særlig i 1896. Men det var ogsaa det mest fugtige Aar vi har haft, mens vi har dyrket Sukkerroer. Aldrig har der dog været et saadant Pløre ud ad Aalebækvejen, som det Aar. Han havde undertiden 52 Procent Svind, hvilken Redelighed. At kjøre lige saa megen Jord derhen som Roer. Saa mange Roer der blev i Jorden. Men Hestene traadte dem ned. De satte 3 Heste for Oppløjerploven, og eftersom Jorden var saa opblødt, traadte de masser af Roer ned under Pløjelaget, der ikke kom tilsyne for de pløjede Jorden. Det Syn har man dog aldrig set mage til. Senere gik det noget bedre.

Kornet maatte de binde med Haanden i den Forpagters Tid. Mejemaskinerne, Aflæggerne, kom i brug først i 90-erne. De kunde som alt bemærket ikke holde særlig der, knækkede flere Vinger paa hver Maskine daglig, han havde 2, men maatte koste nye alt imellem. Det ene Aar gik det rent galt, han havde haft Svenskerne ude at pille Sten sammen i Bunker, som skulde været kjørt af, men blev imidlertid ikke kjørt af, det var noget der nok skulde knase Maskinerne i stykker. Det var som meddelt i 1893 at den nye Tærskelade blev opført, det var et stort Fremskridt at kunne faa hele Høsten under Tag. Forpagter Boserup rejste 1899, og Forpagter Boserup Nordfeldt overtog tillige Aalebækgaard i Forpagtning. Hans ældste Søn Otto Frederik blev Bestyrer paa Aalebækgaard

og var der til 1917.

I dette Tidsrum gik det bedre. Jeg kom tidt op at tale med Otto Frederik. Han var meget glad for lidt Selskab, han lod mig altid vide, at jeg havde det bedre end han. Det var ogsaa rigtigt nok, han havde næsten aldrig et ordentligt Menneske at tale med. Han havde Polakker til at passe Roerne. Det gik nogenlunde, men som han sagde, det første Aar, naaer de kom hjemmefra, var de saa flinke. Siden blev de forfinede, ligesom vores egne Folk. Han dyrkede 15 a 20 Tdr. Land med Sukkerroer, havde 7 Polakpiger, ja han havde ogsaa andre Folk til at passe Roer. Disse 7 Polakpiger kostede ham 2400 Kr., foruden en masse Kartofler, det var den eneste slags Fødevarer han skulde skaffe til dem.

I 1904 eller omtrent i det Tidsrum, kom den første Selvbinder til Aalebækgaard. Det var et meget stort Fremskridt, særlig der, hvor der havde været et saadant Jaskeri. I det hele bedrede det sig, han brugte masser af Kunstgødning, endog til Kornet, fik drevet Høsten op fra 1200 til 1700 Tdr. Han havde forbedret meget mer paa Aalebækgaard, end den var værd. Han var heldig at have solide Fodermestre og sikre Staldkarle, det var nogen jeg ikke kjendte. Saa baade Hestebestanden og Kvægbesætningen bedrede sig betydeligt. Ungkvæget og Plagene, som han altid havde nok af, de maatte ude paa Sletten om Sommeren. Det var ellers ikke saa god en Græsgang, heller end det var til Faarene i sin tid. Otto Frederik flyttede fra Aalebækgaard i 1917, saa kom der en Forvalter Sørensen. I 1919 var Forpagtningen ude og han flyttede.

Og Rasmussen kom dertil som Forpagter. Aalebækgaards sidste Forpagter. Han var ellers ikke Forpagter eller Landmand, han var Handelsmand. Han var ejer af flere Hundrede Tusind, sagdes der. Som han havde tjent som Ejendomskommissionær, men havde vist i virkeligheden ikke saa mange. Han var i det hele taget ikke til at blive klog paa. Han købte Hestene og Kvægbesætningen, som var Boserups, og som ellers altid har været Forpagterens. Vogne og andre Avlsredskaber, det kostede kolossale Summer, maaske han forkjøbte sig der. Ogsaa meget han kostede den første Sommer. Vindmotor paa den nordre Længe. Vandværk hvortil blev rejst en Vindmotor, indlagde elektrisk Lys i Stuelængen o.s.v. Det var noget af det taabeligste der kunde tænkes, at godt en snes Mennesker traskede derud det meste af sommeren, bestilte ikke noget, pralede de af. Det er snart noget som hører Historien til, at arbejde.

Det viste sig snart han kunde ikke betale, nogen mente han vilde ikke betale, var vel ellers troligst, han kunde ikke. Han fartede ud stadigvæk, var næsten aldrig Hjemme. Det første Aar havde han 15 Tdr. Land Sukkerroer, som han ikke fik leveret, de blev staaende til frø Aaret efter, saa han fik da noget ud af det alligevel. Folkeholdet var ligesom i den første Boserups tid, det var overfladigst. Da han skulde have Roerne op, havde han ingen til at tage dem op, averterede over hele Danmark efter folk. Der kom ogsaa nogen, men de gik deres Vej igjen, det var som regel, nogen der aldrig havde set en Sukkerroe før. Der var da tilsidst en del Folk herfra, der gik derud hen imod Slutningen, tog ogsaa mange op. Saa fik vi Sne, saa de kunde ikke, ellers havde han faaet flere Tdr. Land op, men det havde ikke blevet anderledes, end at der havde blevet 10 Tdr. Land roer i Jordan alligevel. Det gik rigtignok tilbage med Aalebækgaard, saa det kunde Klodse noget. Alle folk talte om den Jorpagter, og om alle de Kvaler Haandværkere havde med ham. De kunde ikke faae deres Tilgodehavende. Sogneraadet kunde aldrig faae Kommunepenge af ham. Saadan noget havde der dog aldrig været i Vejen med hensyn til alle de andre Forpagtere.

Nu var det ogsaa det allervanskeligste Aar. Han prøvede paa at pløje med Traktor, det kunde ikke gaae. Satte ogsaa Traktoren for Sælvbinderen. Først en ny. Den gik i stykker straks efter. Derpaa satte han den for en ældre Binder, den gik i stykker lige straks. Den 3. og sidste turde han ikke vove. Der kunde være mere at skrive om endnu, men hermed vil jeg slutte med den sidste Tragedie.

Natten mellem den 8. og 9. dec. 1921 gik Aalebækgaard op i Luer, endog paa Birkedals Fødselsdag. Underligt. Saa mystiske Omstændigheder som vel muligt, blev mod Sædvane ikke opklaret. Nej, hvor skulde de kunne faae opklaret det. Han og Sønnen stod og ordnede Bilen Kl. 23 ligesom Gaarden begyndte at brænde. Og han havde haft saa travlt med at kjøre Korn væk hele Dagen, han havde nemlig tærsket i nogle Dage, havde assureret meget højt. En mand, der boede der i nærheden, han og Sønnen kom tilfældig Hjem ligesom det begyndte at brænde og var der inden 5 minutter. Da gik alt Kvæget og Hestene ude, det forbavsede dem i meget høj grad. Det hele saa meget underligt ud. Men imidlertid blé det til, at Ilden kom fra Skorstenen, ja maaske. De holdt Forhør nede hos Hyllemose hele Dagen, der sluttede med at Aalebækgaards Brand kom til at staae uopklaret. Der er sagt saa mangfoldige gange i Tiden, at Aalebækgaard kan ikke brænde, jo den kunde.

Det var med en underlig Følelse, jeg saa Aalebækgaard gaae op i Luer. Denne gamle Idyl. Min Hustru vaagned tilfældig, og ser pludselig et Lysskær paa Væggen i vores Sovekammer. Det skinnede ind ad Køkkenvinduet og ind ad Sovekammerdøren. Hun kaldte ad mig, og jeg kunde

straks se det var Aalebækgaard. Jeg var oppe flere Gange at se paa det. Straks var der ikke megen Ild at se. I Stuelængen, der var teglhængt, kunde Ilden ikke blusse i Vejret, men da det fik fat i Udlængerne blev det et frygteligt Baal. Var paa sit højeste Kl. 1. Ilden levner ellers ikke noget. Tømmeret var total opbrændt. Der var en større Sammenkomst i Forsamlingshuset og paa Kroen. Der blev en hurtig Udrykning.

Jeg vilde ikke gaae derud saa længe det var Nat, men gik da derud da Dagen gryede. Da var Sprøjterne travlt beskæftiget. Der bliver jo altid udfoldet en meget stor Arbejdsiver ved saadanne Lejligheder. Der laae en del Ærter, samt andet Korn i den nordre Længe, som de sprøjtede paa. Nogle af Kreaturerne blev jaget til Klintholm, foreløbig blev Ungkvæget indstalleret i den gamle Tærskelade. Hestene kom til Nordfeldt. Der blev snarest kjørt Grantømmer derud, og tømmerne gik igang med at sætte Stalden istand. Der blev lagt Bjælker oven paa Murene, der blev dækket med et vældigt lag af Halm og Granris. Og Kvæget blev indstalleret i denne provisoriske Kostald og stod der og var ved at fryse ihjæl i den strenge Vinter, vi havde dengang. Blev vist ikke passet ret godt. Imidlertid blev der afholdt Aktion i Februar over Hestene og Ungkvæget, da der var taget bestemmelse om Udstykningen. Kvæget blev solgt i Marts Maaned, saa var det forbi. Der vankede kun lidt for alt det Kreatur. Hestene var nogenlunde. Ungkvæget og især Kalvene var lige saa matte, som Faarene i sin Tid. Forpagter Rasmussen var ikke engang tilstede ved Aktionen. Han har senere tilbudt sine Kreditorer eller Klienter 40 Procent af deres Tilgodehavende. Hvilket de gik ind paa. Heller tabe lidt end tabe alt, det var ellers ikke saa lidt. Senere er der fortalt, at Rasmussen har en stor Gaard i Sverige, og har det godt, ja maaske, han var i Sandhed durkdreven. Dette var saa Aalebækgaards Saga, lige fra dens Tilblivelse, og til den blev jævnet med Jorden.

Udstykningen. Det blev altsaa til at Aalebækgaards jord blev udstykket. Og kaldes Lisebjerg, efter den lille skov, af samme navn. Det gjør et lidt trist indtryk, naar man færdes derud ad. Saadanne bygninger der er opført, de er meget for smaa. Det er meningen der skal bygges mere, men det gaar ikke saa let, de maa hjælpe dem som de kan. De er 10 der har bygget derude, og har 13 a 14 tdr. land hver, saa er der 4 som ikke har bygget derude, men boer inde i Aalebæk, de har omtrent lige saa megen jord hver. Man boer saa langt borte fra jorden, det er der saa mange der er bleven kjed af i tiden, det bliver de nok ogsaa. Der er mange af de ældre i Borre, der har haft deres jord ude i Nyborre, men de har solgt den allesammen. Det var at ønske de kan klare dem, da udstykningen er tidens løsen. Men det kan jo ikke blive anderledes, end at de kommer til at sidde for haardt. Det er ellers ikke statshuse, det er en anden forening, der hedder Garantiforeningen. Der var vist ikke mange af dem, der havde hvad de skulde bygge for, og alle har de maattet laane, hvad der kunde faaes i første prioritet. Desuden er vist kautionen for de flestes vedkommende benyttet, ligetil den yderste yderlighed. Endnu lader det da til, at de kan klare dem, ja saa meget desto bedre. Det har jo vist sig, at mange statshusmænd landet over, ikke har kunnet klare dem, men har maattet gaae fra det. De første statshusmænd kom til at sidde endnu haardere, de nyere er kommen til at sidde mere lempeligt, dog er der nogen der alligevel ikke har kunnet klare dem. Det er meget op og ned.

Nu er der ellers den forskel, imod hvad det var for 50 aar siden, at nu kan folk blive hjemme, dengang gjaldt det bare om at komme til Amerika, hvor de hverken kunde leve eller død. Det var sidst paa tredserne og først paa halvfjerdserne, da der rejste saa mange, havde nær rejst for mange, som ikke var meningen. Folk havde begyndt at tale om, at vi kom til at æde hinanden tilsidst fordi her blev for overbefolket, da var befolkningen her paa øen kun halvt sag stor som nu. Mange af dem der rejste var heldige, men mange af dem bukkede under, kunde ikke taale klimaet. Det var de stadige efterretninger ovre fra, nu er den allerede død, og nu er han allerede død, saadan gik det. Jeg har nylig læst om, at i 1922 var der 2 millioner mennesker i Amerika, der maatte gage fra deres ejendomme, og i 1923 var de 3 millioner der maatte gaae fra ejendommene, hvis det passer, er det nok ikke bedre der. Jeg læste for nogle dage siden, at her er bevilget 365 nye brug i aar, kun 5 i Præstø amt, det var ellers ikke meget her i amtet. Alt den jord der er tale om, at stykke ud Herregaardene og Præstegaardene, det er saa umaadelige arealer, saa de kan ikke blive udstykket i en menneskealder.